

„TURYZM” 1993, t. 3, z. 1

Izabela Czyrwik-Soljan

KATOLICKIE PIELGRZYMKI MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH
W STANACH ZJEDNOCZONYCH NA PRZYKŁADZIE SANKTUA-
RIUM MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W DOYLESTOWN

LES PÈLERINAGES CATHOLIQUES DES MINORITÉS NATIONALES
AUX ETATS UNIS; LE CAS DU SANCTUAIRE DE LA SAINTE
VIERGE DE CZĘSTOCHOWA À DOYLESTOWN

CATHOLIC PILGRIMAGES OF NATIONAL MINORITIES IN THE
UNITED STATES, EXEMPLIFIED BY THE SANCTUARY OF THE
VIRGIN MARY OF CZĘSTOCHOWA IN DOYLESTOWN

W artykule przedstawiono polonijny ośrodek maryjny w Stanach Zjednoczonych – Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown. Omówiono jego historię, działalność oraz znaczenie dla amerykańskiej Polonii.

1. WPROWADZENIE

Na obszarze Stanów Zjednoczonych istnieje 126 katolickich miejsc pielgrzymkowych, odwiedzanych corocznie przez ponad 7 milionów pielgrzymów i turystów. Większość z nich powstała w II połowie XIX w. i w wieku XX w związku z dużym, w tym czasie, napływem emigrantów z Europy i Ameryki Łacińskiej. Znaczne oddalenie od ojczystego kraju, często połączone z brakiem możliwości odwiedzania go, sprzyjały „transferowi świętości” z rodzinnych stron i zakładaniu na amerykańskiej ziemi ośrodków kultowych o narodowym charakterze. Jednym z takich miejsc jest polskie Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown, w stanie Pensylwania. Swymi korzeniami tkwi ono w tradycji sanktuarium jasnogórskiego, przybliżając wielomilionowej

amerykańskiej Polonii oblicze Czarnej Madonny. Dla katolickiej społeczności polskiego pochodzenia Amerykańska Częstochowa stanowi centrum kultu religijnego, a zarazem jest silnym ośrodkiem polonijnym pozwalającym zachować jej tożsamość narodową.

2. NARODOWE SANKTUARIUM MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ W DOYLESTOWN

Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown, zwane „amerykańską Częstochową”, położone jest w stanie Pensylwania, 3 mile na północ od centrum historycznego miasta i stolicy Bucks County, 25 mil od miasta braterskiej miłości – Filadelfii, w archidiecezji filadelfijskiej. Jego początki sięgają roku 1953 i związane są z osobą ojca Michała Zembrzuskiego – głównego inicjatora i budowniczego tego sanktuarium.

2.1. HISTORIA SANKTUARIUM

Wielki wpływ na założenie klasztoru ojców paulinów w USA i powstanie sanktuarium w Doylestown wywarła sytuacja polityczna w Europie po II wojnie światowej, a zwłaszcza powstanie szeregu państw o orientacji komunistycznej. W latach pięćdziesiątych władze komunistyczne na Węgrzech zlikwidowały, wraz z innymi zakonami, także prowincję ojców paulinów. W obawie przed zaistnieniem takiej sytuacji w Polsce przełożeni zakonu paulinów w Rzymie podjęli starania mające na celu założenie nowych placówek zakonnych w innym, położonym poza Europą, bezpiecznym miejscu. Misję tę zapoczątkował o. Michał Zembrzuski, który w latach 1934–1948 pracował nad odrodzeniem zakonu na Węgrzech, a po ich przymusowym opuszczeniu w 1948 r. przebywał w Rzymie. Dwunastego lipca 1951 r. na zaproszenie cystersów z Wisconsin, przybył do USA. Tutaj pierwsze trzy lata poświęcił na pracę misyjną wśród sióstr zakonnych oraz w wielu polskich parafiach. Zaniepokojony szybko postępującym procesem amerykańskiej Polonii i utratą więzów z ojczystym krajem, a zarazem znając potężny wpływ Jasnej Góry na naród i historię Polski, postanowił utworzyć w Stanach sanktuarium maryjne na wzór Częstochowy w Polsce. Od tego momentu idee założenia klasztoru paulinów i powstania narodowego sanktuarium stały się sobie bardzo bliskie i miały wzajemnie sobie służyć – paulini znaleźliby oparcie w licznej Polonii, a Polonia miałaby własny ośrodek religijny, szerzący kult Matki Boskiej Częstochowskiej. Taką koncepcję amerykańskiej Częstochowy poparł bliski

przyjaciół o. Michała, ks. prałat Marcin Lipiński, proboszcz polskiej parafii św. Jadwigi w Trenton. Wielkimi rzecznikami budowy sanktuarium wkrótce stali się także ks. prałat Kazimierz Ławniczak, proboszcz parafii św. Jana Kantego w Filadelfii oraz ks. Stanisław Zdebel, były paulin, proboszcz parafii w East Hampton. W maju 1953 r. zapadła decyzja o utworzeniu klasztoru paulinów na wschodzie USA, na terenie New Jersey lub na pograniczu tego stanu, np. w Pensylwanii. Studium Polonii w tym rejonie wykazało, że w promieniu 150–200 mil mieszka ponad 3 miliony ludzi polskiego pochodzenia. Ksiądz prałat K. Ławniczak wprowadził o. Michała do ks. kardynała Johna O'Hara, arcybiskupa Filadelfii, w celu uzyskania pozwolenia na osiedlenie się paulinów i utworzenie ośrodka maryjnego w tutejszej archidiecezji. Pozwolenie takie otrzymano, a 6 listopada 1953 r. Święta Kongregacja do spraw Zakonnych zezwoliła na założenie klasztoru w Doylestown¹. Trzynastego grudnia tego roku o. Zembrzuski zakupił w Doylestown posiadłość o powierzchni 40 akrów, wraz z domami mieszkalnymi i stodołą, za sumę 49 tysięcy dolarów. Budynki mieszkalne przystosowano dla zakonników, a obszerną stodołę przerobiono na kaplicę p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej.

Uroczyste poświęcenie kaplicy przez o. Michała Zembrzuskiego miało miejsce 26 czerwca 1955 r. W głównym ołtarzu umieszczono obraz, namalowany w Polsce w 1954 r. przez Bolesława Rutkowskiego, będący kopią wizerunku jasnogórskiego. Przed wysłaniem do USA został on poświęcony na Jasnej Górze i dotknięty do Cudownego Obrazu Matki Boskiej. W uroczystości poświęcenia kaplicy wzięło udział około trzystu wiernych, w tym pierwsza zorganizowana pielgrzymka z Filadelfii. Do dzisiaj kaplica istnieje na gruntach cementarza, dokąd została przeniesiona w 1972 r. po sprzedaniu pierwotnej posiadłości.

W 1955 r. z Rzymu do Doylestown przybyli kolejni paulini: o. St. Nowak i br. K. Paśniak. Wraz z o. Zembruskim utworzyli oni pierwszą wspólnotę paulińską w USA.

Do rozpropagowania idei amerykańskiej Częstochowy wykorzystał o. Michał stacje radiowe. W latach 1955–1975 każdego tygodnia nadawał piętnastominutowy program amerykańskiej Częstochowy, stopniowo rozszerzając go na wszystkie ważniejsze ośrodki polonijne w Stanach i Kanadzie. Pobożność, a czasem zwykła ciekawość, sprowadzała wiernych ze wszystkich stron. Liczba zwiedzających i nawiedzających sanktuarium stale rosła. Osiemnastego września 1955 r. do Doylestown przybył ks. abp Józef Gawlina – duszpasterz Polonii na całym świecie, przewodnicząc piętnastotysięcznej pielgrzymce. Nazwał on wówczas po raz pierwszy sanktuarium w Doylestown

¹ Zgodnie z obowiązującym wówczas prawem kościelnym pozwolenie na założenie nowego klasztoru mogła wydać, za zgodą miejscowego biskupa, jedynie Stolica Apostolska.

Jasną Doliną, podkreślając w ten sposób jego związki z sanktuarium jasnogórskim.

W początkowym okresie funkcjonowania sanktuarium szczególną trudność stanowiła mała liczba duchownych do obsługi pielgrzymów. Władze polskie nie zezwalały w tych czasach na wyjazdy księży. Z pomocą ojcom paulinom przybyli w 1956 r. polscy duchowni, byli więźniowie obozu w Dachau, którzy nie wrócili do Polski, m. in.: ks. A. Zagrodzki, ks. J. Gałat, ks. B. Szudziński. W 1957 r. po stłumionej rewolucji na Węgrzech kilku paulinów węgierskich przybyło do USA i przyłączyło się do istniejącej w Doylestown wspólnoty paulińskiej. Pierwsza grupa ojców paulinów z Częstochowy dotarła tutaj dopiero w 1960 r.

W latach 1955–1971 paulini stopniowo dokonywali zakupu nowych posiadłości, przylegających do rozwijającego się sanktuarium. Bardzo ważne było nabycie pobliskiego wzgórza, zwanego Beacon Hill², przeznaczonego pod budowę nowej świątyni. Budowa kościoła zbiegła się w czasie z przygotowaniami do obchodów tysiąclecia chrztu Polski. Kościół miał stanowić wotum całej Polonii amerykańskiej. Dwudziestego trzeciego sierpnia 1964 r. odbyła się ceremonia „lamania gruntów”, czyli rozpoczęcia wykopów pod fundamenty kościoła. Przewodniczył jej ks. Jan Król, od 1961 r. arcybiskup Filadelfii, długoletni opiekun sanktuarium.

Wielka uroczystość poświęcenia nowej świątyni na Jasnym Wzgórzu miała miejsce 16 października 1966 r. Obok stutysięcznego tłumu wiernych wzięli w niej udział m. in.: ks. abp Jan Król, ks. bp Władysław Rubin z Rzymu – delegat prymasa Polski ks. kard. Stefana Wyszyńskiego, William Scranton – gubernator Pensylwanii, James Tate – burmistrz Filadelfii. Ksiądz kard. S. Wyszyński pragnął przybyć na uroczystości do Doylestown, jednak władze polskie nie wyraziły zgody na ten wyjazd. W godzinach popołudniowych sanktuarium odwiedził prezydent USA Lyndon B. Johnson. Wprawdzie wizyta ta miała charakter propagandowy, związany z wyborami prezydenckimi, niemniej jednak w swoim przemówieniu prezydent wyraźnie podkreślił rolę i znaczenie Polonii w dziejach Ameryki.

Wizerunek Matki Boskiej Częstochowskiej umieszczony w tym dniu w nowo poświęconym kościele został namalowany przez Leonarda Torwirta, profesora uniwersytetu w Toruniu. Następnie został przewieziony na Jasną Górę, a stamtąd do Rzymu. Podczas audiencji w Watykanie 10 lutego 1962 r. Ojciec Święty Jan XXIII pobłogosławił go na peregrynację po polskich

² Beacon – w dosłownym tłumaczeniu z języka angielskiego oznacza światło przewodnie, świecić, przyświecać.

parafiach w Stanach Zjednoczonych. W audiencji wzięli udział: abp J. Król, abp J. Gawlina i o. M. Zembrzuski. Dnia 17 czerwca 1962 r. obraz przybył do Bostonu. Przed umieszczeniem na stałe w sanktuarium przez okres ponad czterech lat odwiedził wiele parafii we wschodniej części USA.

Równoległe z budową kościoła trwała budowa klasztoru. Kamień węgielny został poświęcony 22 maja 1966 r. przez ks. P. Klekotkę, delegata ks. abpa J. Króla. W tym samym roku 21 października zakonnicy mogli się już przenieść do nowego budynku.

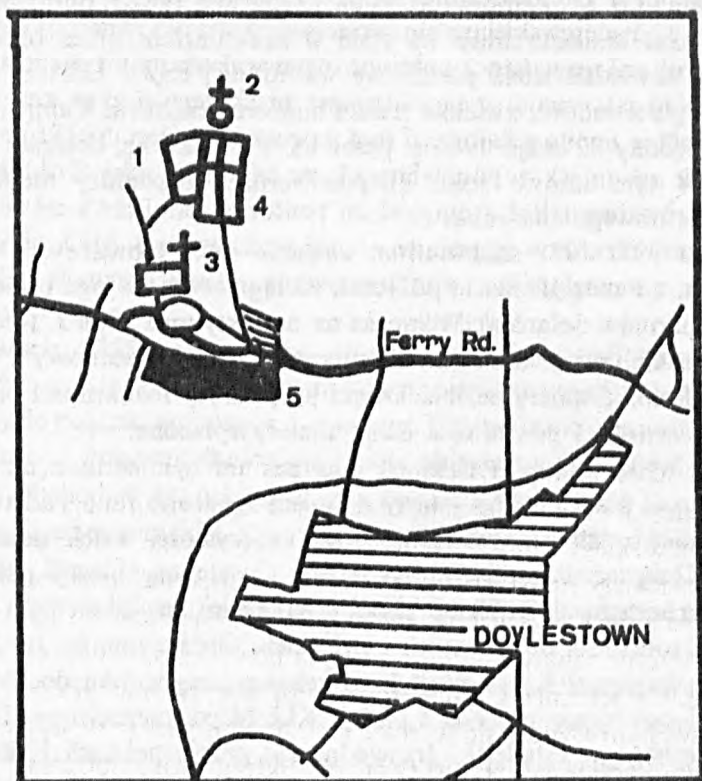
W latach 1972–1981 sanktuarium znalazło się w poważnych kłopotach finansowych, nie mogąc spłacić pożyczek zaciągniętych na jego budowę (dług wynosił 8 milionów dolarów). Wówczas na osobisty apel abpa J. Króla, który zorganizował „Komitet Ratowania Amerykańskiej Częstochowy”, odpowiedziała cała Polonia amerykańska. Dzięki jej pomocy i ofiarności oraz dzięki sprzedaży pierwotnej posiadłości długi zostały spłacone.

Wielkim wydarzeniem w dziejach sanktuarium było odsłonięcie w przedświątyni płaskorzeźby – urny z sercem Ignacego Jana Paderewskiego. Miało to miejsce 29 czerwca 1986 r. W uroczystości wzięli udział przedstawiciele Kongresu Polonii Amerykańskiej i wielu organizacji polonijnych.

W dotychczasowej krótkiej historii sanktuarium odwiedziło je wiele wybitnych osobistości duchownych i świeckich. Obecny papież Jan Paweł II, jeszcze jako kardynał Karol Wojtyła, przybył z pielgrzymką do Doylestown w 1969 r. i powtórnie w 1976 z okazji XLI Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Filadelfii, przewodnicząc grupie polskich biskupów. Po raz pierwszy prymas Polski w osobie ks. kard. J. Glempa gościł w sanktuarium 19 września 1985 r. Dnia 9 września 1984 r. do Doylestown przybył ówczesny prezydent USA Ronald Reagan; wziął on udział w zakończeniu Polskiego Festiwalu. Podobnie jak poprzednia wizyta prezydenta Johnsona, również wizyta Reagana była elementem kampanii wyborczej, jednak wizyty te, bez względu na ich motywy, świadczą o wysokiej randze i dużej popularności sanktuarium nie tylko wśród Polonii, ale i szerszych kręgów społeczeństwa amerykańskiego.

2.2. OPIS SANKTUARIUM

Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown składa się z: kościoła p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, klasztoru ojców paulinów, pierwszej kaplicy-stodoły oraz rozciągającego się w pobliżu świątyni cmentarza polonijnego (rys. 1). Ponadto na obszarze sanktuarium znajduje się polska księgarnia, sklep z pamiątkami oraz kafeteria.

Rys. 1. Sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown
 1 – Beacon Hill; 2 – kaplica-stodoła; 3 – kościół; 4 – cmentarz; 5 – pierwotna posiadłość
 (źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów uzyskanych w sanktuarium)

Dessin 1. Le sanctuaire de la Sainte Mère de Częstochowa à Doylestown
 1 – Beacon Hill; 2 – chapelle-grange; 3 – église; 4 – cimetière; 5 – bien primitif
 (source: élaboration propre de l'auteur a la base des matériaux obtenus du sanctuaire)

2.2.1. KOŚCIÓŁ P.W. MATKI BOSKIEJ CZĘSTOCHOWSKIEJ

Kościół zbudowany został w latach 1964–1966 według projektu inż. arch. J. Szeptyckiego z Kaliforni w stylu wybitnie współczesnym. Przed głównym wejściem do kościoła rozciąga się obszerny taras, służący do odprawiania nabożeństw na zewnątrz podczas wielkich uroczystości. Tylną i boczne ściany przedsionka kościoła pokrywają tablice fundatorów sanktuarium, przednią zaś ścianę tablice upamiętniające ważne wydarzenia z najnowszej historii Polski (m. in. czterdziestą rocznicę Powstania Warszawskiego, czterdziestą rocznicę

wyzwolenia niemieckich i sowieckich obozów koncentracyjnych). W roku 1986 została odsłonięta i umieszczona na przedniej ścianie płaskorzeźba – urna z sercem I. J. Paderewskiego.

Główny ołtarz we wnętrzu kościoła został wykonany z białego i czarnego marmuru. Nad nim znajduje się olbrzymia płaskorzeźba z włókna szklanego wykonana przez Stefana Zakian. Przedstawia ona wizerunek Trójcy Świętej, w jej środek został wkomponowany obraz Matki Boskiej Częstochowskiej, stanowiący przedmiot kultu dla tysięcy pielgrzymów. Przy wejściu do prezbiterium, na marmurowej posadzce, umieszczono trzy duże herby: Ojca Świętego Jana Pawła II, ks. kard. Johna O'Hara oraz ks. kard. Jana Króla. Pomiędzy herbami w małych okienkach umieszczono ziemię przywiezioną z innych, bliskich wszystkim katolikom sanktuariów: Częstochowy, Lourdes, Fatimy, Loreto, Gwadelupe, Nazaretu, Betlejem, Jerozolimy.

Główną ozdobą kościoła są wielkie kompozycje witrażowe, zajmujące jego fronton i boczne ściany. Dzieło to uważane jest za jedno z największych monumentalnych dzieł w Stanach. Treść kompozycji została opracowana przez o. M. Zembrzuskiego i inż. J. Szeptyckiego. Artystyczne wykonanie należy do Jerzego Białeckiego z Morristown. Ściana wschodnia przedstawia historię Ameryki, zachodnia – tysiącletnią historię Polski. Tematem witraży umieszczonych na frontonie sanktuarium jest historia powszechna Kościoła. Kompozycje te stanowią wspaniałą lekcję pogładową historii obu krajów.

Obok świątyni wznosi się wysoka na 220 stóp wieża. W jej dolnej części znajduje się „kaplica lampek wotywnych”, która może pomieścić 10 tysięcy zapalonych zniczy. Centralne miejsce w kaplicy zajmuje obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. Frontową ścianę wieży zdobi witraż wykonany w 1982 r., upamiętniający 600-lecie sprowadzenia obrazu Matki Boskiej na Jasną Górę w Częstochowie.

2.2.2. KLASZTOR OJCÓW PAULINÓW

Budynek klasztorny, podobnie jak kościół, został zaprojektowany przez inż. arch. J. Szeptyckiego. Jest on dwuskrzydłowy, dwupiętrowy, zachodnim skrzydłem przylega do świątyni, z którą połączony jest podziemnym tunelem. Do dłuższego skrzydła klasztoru przylega kaplica zakonna, wzniesiona na planie ośmioboku. Zdobią ją dwa obrazy: Ukrzyżowanie Chrystusa i kopia wizerunku jasnogórskiego, poświęcona przez papieża Jana Pawła II w Castel Gandolfo 2 sierpnia 1980 r. Na drzwiach kaplicy znajduje się witraż św. Pawła Pierwszego Pustelnika autorstwa J. Białeckiego.

2.2.3. KAPLICA-STODOŁA

Pierwsza kaplica w Doylestown powstała w wyniku adaptacji gospodarskiej stodoły. Swym wyglądem przypomina mały, wiejski polski kościół. Początkowo znajdowała się ona w Jasnej Dolinie, a po jej sprzedaży w roku 1972 została w całości przeniesiona na Jasne Wzgórze. Wnętrze kaplicy zostało zaprojektowane przez Irenę Lorentowicz w 1956 r. W głównym ołtarzu znajduje się kopia cudownego obrazu Matki Boskiej. Okna zdobią witraże, pochodzące ze starego, parafialnego kościoła Matki Bożej z Góry Karmel w Doylestown.

2.2.4. CMENTARZ

W pobliżu świątyni znajduje się polonijny cmentarz, zajmujący powierzchnię 40 akrów. Został on poświęcony przez o. M. Zembrzuskiego w uroczystości Chrystusa Króla – 25 października 1964 r. Spoczywa na nim około 3000 zmarłych. Groby rozmieszczone są w czterech sektorach: ogólnym, poświęconym osobom duchownym i zakonnym, weteranów wojennych oraz „Alej Zasłużonych”. Ponad grobami wznosi się rzeźba Chrystusa Zmartwychwstałego, wykonana według projektu J. Szeptyckiego.

W „Alej Zasłużonych” spoczywają wybitni Polacy: politycy, artyści, lekarze, naukowcy, prawnicy (m. in. A. Styka – artysta malarz, E. Witkowski – założyciel „Fundacji I. Paderewskiego” w Ameryce, S. Sliwiński – prezes Kongresu Polonii i „Związku Polaków”, J. Bialecki – autor witraży w sanktuarium). W centrum „Alej” wzniesiono pomnik I. Paderewskiego.

Sektor weteranów wojennych mieści groby żołnierzy należących do Stowarzyszenia Weteranów Armii Polskiej, Stowarzyszenia Polskich Kombatantów, uczestników Powstania Warszawskiego i harcerzy. Na każdym grobie wznosi się krzyż z odlanym w brązie orzełkiem. Pośrodku sekcji znajduje się pomnik rycerza-husarza ku czci polskich żołnierzy.

Dla wielu Polaków, żyjących w Stanach Zjednoczonych, cmentarz ten stanowi symbol polskości, jest „skrawkiem polskiej ziemi” na rozległym kontynencie amerykańskim. Często nawet Polacy mieszkający w odległych stanach pragną być pochowani właśnie tutaj. Występujące w Doylestown „pielgrzymki zmarłych” są jedynym znanym przykładem tego typu pielgrzymek we współczesnym świecie chrześcijańskim³. Oprócz chowania zwłok, ze względu na potężne czasami odległości, w Doylestown praktykuje się również

³ Według: A. Jackowski, *Zarys geografii pielgrzymek*, „Zeszyty Naukowe UJ” 1991, MVI.

chowanie prochów ludzkich. Kremacja ma miejsce wcześniej, a na terenie sanktuarium odbywa się jedynie obrządek ich pochowania⁴.

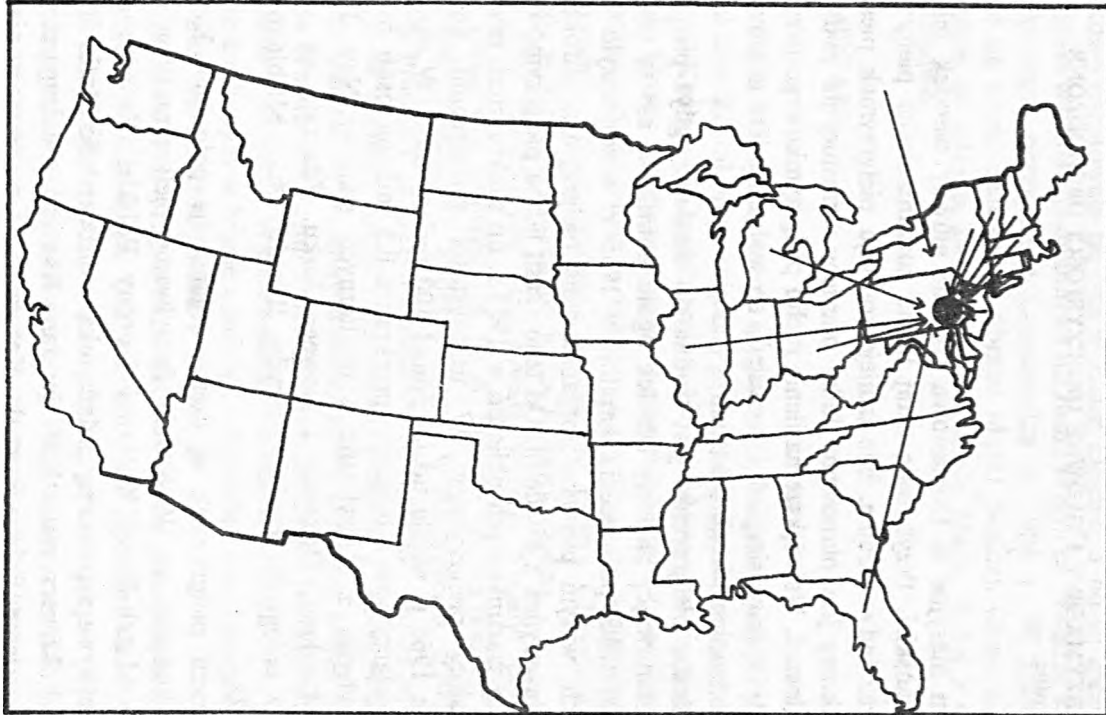
3. RUCH PIELGRZYMKOWY I GŁÓWNE UROCZYSTOŚCI OBCHODZONE W DOYLESTOWN

Sanktuarium maryjne w Doylestown stanowi główny ośrodek religijny Polonii amerykańskiej. Przybywają tutaj liczne zorganizowane pielgrzymki autokarowe oraz indywidualne. Nie istnieje tradycja pielgrzymek pieszych. Rok pielgrzymkowy jest planowany kilka miesięcy wcześniej na podstawie nadesłanych zgłoszeń. Największe nasilenie ruchu pielgrzymkowego przypada na miesiące letnie: maj, sierpień i wrzesień, co związane jest z głównymi świętami obchodzonymi w sanktuarium.

Dokładna liczba pielgrzymów jest trudna do ustalenia, gdyż pielgrzymi indywidualni, stanowiący znaczny odsetek ogółu pątników, nie są rejestrowani. W uroczystości poświęcenia kaplicy w 1955 r. uczestniczyło około trzystu wiernych, w tym pierwsza zorganizowana pielgrzymka autokarowa z parafii św. Wawrzyńca z Filadelfii. Od tego czasu liczba pielgrzymów stale wzrasta. Według szacunkowych obliczeń w 1963 r. do sanktuarium przybyło ponad 50 tysięcy pielgrzymów. W uroczystości poświęcenia kościoła 16 października 1966 r. wzięło udział ponad 100 tysięcy osób. W ostatnich latach liczba pielgrzymów i turystów przekracza 0,5 miliona osób rocznie. Większość przybywa z Pensylwanii i okolicznych stanów: New Jersey, Connecticut, Maryland, Delaware i Nowego Jorku. Zdarzają się jednak i pielgrzymki z odległych stanów: Florydy, Illinois, Ohio, Michigan oraz Kanady (rys. 2).

Organizatorami pielgrzymek są często organizacje polonijne: Kongres Polonii Amerykańskiej na Wschodnią Pensylwanię pielgrzymuje w maju, w uroczystość Matki Bożej Królowej Korony Polskiej; Związek Polek w Ameryce przybywa z coroczną pielgrzymką w uroczystość Matki Boskiej Częstochowskiej; Stowarzyszenie Kasy św. Jana Kantego – w drugą niedzielę czerwca; Zjednoczenie Polsko-Rzymsko-Katolickie – w ostatnią niedzielę czerwca; Stowarzyszenie Byłych Więźniów Politycznych pod Patronatem św. Maksymiliana Kolbeego – w drugą niedzielę października.

⁴ W przypadku grzebania prochów nie jest odprawiana msza święta żałobna, przed złożeniem prochów do grobu kapłan wypowiada formułę: „z prochu powstałeś i w proch się obrócisz”.

Rys. 2. Zasięg przestrzenny pielgrzymek do Doylestown (źródło: opracowanie własne)

Dessin 2. L'étendue spatiale des pèlerinages à Doylestown (source: élaboration propre de l'auteur)

Pielgrzymi przebywają w sanktuarium zazwyczaj tylko kilka godzin, nie zdarzają się pielgrzymki kilkudniowe. Pielgrzymki rzadko mają charakter czysto religijny, zwykle połączone są z pragnieniem zwiedzenia sanktuarium. Ich uczestnicy mają zapewnioną posługę liturgiczną poprzez msze święte, spowiedź i inne nabożeństwa. Prawie wszyscy odwiedzają polską księgarnię i sklep z pamiątkami.

Poza pielgrzymami polskiego pochodzenia do Doylestown przybywają także pątnicy innych narodowości. Szczególnie dużą popularnością cieszy się wizerunek Czarnej Madonny wśród ludności murzyńskiej i latynoamerykańskiej. Na początku lat sześćdziesiątych ruch pielgrzymkowy wspomnianych grup zaczął się nasilać, jednak ze względu na narodowy charakter sanktuarium nie podjęto żadnych środków w celu rozwoju i intensyfikacji tego ruchu. Obcokrajowcy w ostatnich latach odwiedzający Doylestown to głównie rodowici Amerykanie, przybywający zazwyczaj w celach wyłącznie turystycznych.

Specyficznym typem pielgrzymek, nie spotykanym obecnie w chrześcijaństwie są „pielgrzymki zmarłych”, omówione w części poświęconej cmentarzowi.

W amerykańskiej Częstochowie niezwykle uroczyste obchodzone są największe święta katolickie: Wielkanoc, Boże Narodzenie i Boże Ciało oraz patronalne święta maryjne: Matki Boskiej Częstochowskiej – 26 sierpnia i Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny – 15 sierpnia⁵. Święto Wniebowzięcia jest zarazem Dniem Żołnierza Polskiego, w nawiązaniu do historycznego „cudu nad Wisłą” z 1920 r. Odbywa się wówczas przegląd pocztów sztandarowych różnych formacji wojskowych, zrzeszonych w polonijnych organizacjach kombatanckich, podczas którego czytany jest apel poległych. Po uroczystej mszy świętej organizowana jest akademія z udziałem przedstawicieli wojsk amerykańskich oraz żołnierski obiad w kafeterii.

Ważnym corocznym wydarzeniem jest Polski Festiwal urządzany w weekend poprzedzający Dzień Pracy, który przypada w pierwszy poniedziałek września. Uczestniczy w nim zwykle około 50 tysięcy osób. Ma on na celu zaprezentowanie i rozpropagowanie polskiej kultury i sztuki.

4. PODSUMOWANIE

Spółeczność katolicka w Stanach Zjednoczonych liczy 50 milionów wiernych. W ruchu pielgrzymkowym do katolickich ośrodków religijnych corocz-

⁵ Ze względów praktycznych święta te obchodzi się w niedzielę najbliższą danej dacie.

nie uczestniczy około 7 milionów pątników i turystów. Amerykańskie sanktuaria swe powstanie i rozwój często zawdzięczają przybywającym do Stanów mniejszościom narodowym. Zakładanie licznych ośrodków następowało w wyniku przeniesienia kultu z innych regionów świata, głównie z Europy i Ameryki Łacińskiej. Sanktuaria w Lourdes, Fatimie, Częstochowie czy Gwadelupe, należące do najważniejszych miejsc maryjnych na świecie, znalazły tutaj swe liczne odpowiedniki. W ostatnich latach szczególnie dynamicznie rozwijają się ośrodki pielgrzymkowe związane z młodą emigracją z Azji i Ameryki Łacińskiej. Ważnym i nowym elementem ruchu pielgrzymkowego są ekumeniczne sanktuaria w Portland i Belleville, w których obok katolików coraz częściej pojawiają się przedstawiciele innych wyznań chrześcijańskich. Natomiast spada ranga ośrodków zakładanych przez emigrantów europejskich, na skutek szybko postępującej integracji tej grupy ze społeczeństwem amerykańskim. Wyjątek stanowi polskie sanktuarium Matki Boskiej Częstochowskiej w Doylestown. Jest ono jednym z ważniejszych, licznie odwiedzanych miejsc maryjnych w USA. Podobnie jak inne ośrodki religijne o wyraźnym narodowym charakterze, działalność swą opiera ono na własnej grupie etnicznej.

Spółeczność polskiego pochodzenia posiada na obszarze Stanów kilka ośrodków kultowych. Należy tu wymienić: sanktuarium św. M. Kolbe w Libertyville (Illinois), „Monte Cassino Shrine” dedykowane Dziewicy Maryi w Meinrad (Indiana), ośrodki poświęcone Matce Boskiej Częstochowskiej w miejscowościach Eureka (Missouri), Cleveland (Ohio) i Doylestown (Pensylwania). Sanktuarium w Doylestown odgrywa wśród nich dominującą rolę. Jego powstanie nie byłoby możliwe bez ogromnej pracy i ofiarności wielu osób, a przede wszystkim o. Michała Zembruskiego – głównego założyciela i budowniczego tego sanktuarium. Amerykańska Częstochowa poprzez swe związki z Jasną Górą, przez aktywne włączenie się w obchody Tysiąclecia Chrztu Polski (wybudowano wówczas kościół, będący wotum całej Polonii amerykańskiej), przez coroczne organizowanie Polskiego Festiwalu, stanowi centrum religijne i kulturowe, ożywiający wiarę i pomocne w zachowaniu tożsamości narodowej Polaków osiadłych na amerykańskiej ziemi. Aspekt religijny, kulturowy i narodowy, pełnią olbrzymią rolę w utrzymaniu więzi z krajem ojczystym. Kult cudownego obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, żywy i bliski wszystkim Polakom, potrafił zjednoczyć wielomilionową Polonię wokół tego sanktuarium. Dlatego może ono stanowić przykład pozwalający rozumieć fenomen ruchu pielgrzymkowego w Stanach Zjednoczonych. Paulińska Jasna Góra w Doylestown jest żywym znakiem obecności polskiej tradycji religijnej w Ameryce.

PIŚMIENNICTWO

- Jackowski A., 1991, *Zarys geografii pielgrzymek*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”, MVI.
- Lorenc G., 1989, *Amerykańska Częstochowa*, Doylestown.
- Rinschede G., 1990, *Catholic Pilgrimage Places in the United States*, [w:] *Geographia Religionum*, Bd. 5, Berlin.
- The National Shrine of Our Lady of Częstochowa (Guide)*, 1989, Doylestown.
- Twenty Five Years National Shrine of Our Lady of Częstochowa*, 1980, Doylestown.
- Zembrzuski M., 1985, *O początkach amerykańskiej Częstochowy*, „Głos Centrum Polsko-Słowiańskiego i Polsko-Słowiańskiej Federalnej Unii Kredytowej”.

Mgr Izabela Czyrwik-Sołjan
Zakład Geografii Turystyki
Instytut Geografii
Uniwersytet Jagielloński
ul. Grodzka 64
31-044 Kraków

Wpłynęło:
15 sierpnia 1992 r.

RÉSUMÉ

Sur le territoire des Etats Unis, il existe 126 lieux de pèlerinage catholiques visités chaque année par 7 millions de pèlerins et touristes. Leur concentration est bien visible au nord-est, à l'ouest central et dans le midi du pays, ce qui se lie avec l'affluence historique et actuelle des immigrants sur ces terrains. Au nord-est et à l'ouest central, c'est la population de provenance européenne qui domine, dans le midi c'est le cas des émigrants de l'Amérique Latine. L'éloignement considérable du pays, l'impossibilité de le visiter ont favorisé la fondation des centres nationaux du culte au sol américain. Quelques sanctuaires seulement sont consacrés aux saints et martyrs nord-américains. Plus de 2/3 de centres ont surgi après le transfert des saintetés d'autres régions du monde, de l'Europe et de l'Amérique Latine, avant tout. Particulièrement nombreux sont les centres du culte marial correspondant aux plus grands centres de pèlerinage catholique: Lourdes, Fatima, Guadeloupe, Częstochowa. Les sanctuaires aux Etats Unis, par comparaison aux centres européens ou ceux de l'Amérique centrale, sont décidément plus jeunes. Leurs origines remontent au XVIIe siècle et sont liées à la colonisation opérée par les missionnaires espagnols.

Le mouvement de pèlerinage n'est pas le même dans tous les centres. Ces dernières années son développement dynamique se fait voir avant tout dans les sanctuaires liés à la jeune immigration de l'Asie et de l'Amérique Latine (exemples: le sanctuaire cubain à Miami, le sanctuaire mexicain à Chimayo). Cependant le rôle des centres fondés par les minorités européennes diminue, à l'exception du sanctuaire de la Sainte Mère de Częstochowa à Doylestown. C'est le lieu de pèlerinage visité le plus souvent. Plus de 500 000 pèlerins y arrivent chaque année. Sa fondation

date de l'an 1953 et est due au père Michał Zembrzusi, initiateur et constructeur principal de ce sanctuaire, que plonge ses racines dans la tradition du sanctuaire de Jasna Góra. Les événements importants dans le passé de Jasna Góra et de la nation polonaise se reflètent dans l'activité de Częstochowa américaine. Au début de son existence, elle adhéra aux solennités du Millénaire du Baptême de la Pologne, en édifiant un temple, vote de tous les Polonais habitant les Etats Unis. Le fait que beaucoup de Polonais américains veulent être enterrés au cimetière proche au sanctuaire fait ressortir l'importance du sanctuaire. Les pères de l'ordre de Saint Paul, en dehors de leur activité pastorale, sont très actifs dans le domaine de la culture, tâchant à maintenir et à affermir les liens avec le pays natal. Sur le terrain du sanctuaire il y a une librairie polonaise; chaque année, le Festival Polonais est organisé. Plusieurs organisations polonaises viennent souvent au sanctuaire.

Le culte de l'image de la Sainte Mère de Częstochowa, vivant et proche à tous les Polonais, a su unir plusieurs millions de Polonais au sein de ce centre marial.

Traduit par Lucjan Kowalski

SUMMARY

In the United States there are 126 sacred places visited, every year by over seven million pilgrims and tourists. Strong concentration of these places can be observed at the north-east, mid-west and at the south of the country, which is connected with past and present immigration to these areas. At the north-east and mid-west, emigrants of European origin prevail, and at the south – emigrants from Latin America. Living away from the motherland and, very often, being unable to visit it was conducive to setting up national cult centres in America. Only a few sanctuaries are devoted to North-American saints and martyrs. More than two thirds of the centres appeared as a result of a „sanctity transfer” from other regions of the world, mainly from Europe and Latin America. Centres devoted to the cult of the Virgin Mary are particularly numerous. They are the equivalents of the biggest Catholic pilgrimage centres: Lourdes, Fatima, Guadeloupe and Częstochowa. In comparison with European or Central-American cult centres, the sanctuaries in the States are considerably younger. The oldest of them date back to the 17th century and are connected with colonization carried out by Spanish missionaries.

Pilgrim traffic varies from centre to centre. In recent years its dynamic development has been observed mainly in the sanctuaries connected with young Asiatic and Latin American emigration (e.g. Cuban sanctuary in Miami or Mexican one in Chimayo). At the same time the influence of the centres set up by European minorities has weakened. The exception here is Polish sanctuary of the Virgin Mary of Częstochowa in Doylestown, which is one of the most frequently visited sacred places in the States. Every year over half a million pilgrims arrive there. The origins of the place go back to 1953 and are connected with Father Michał Zembrzusi – the chief designer of the sanctuary. It was built in the tradition of the sanctuary of Jasna Góra. Important events in the history of Jasna Góra and the Polish nation are vividly reflected in the activity of the American Częstochowa. Shortly after it had been created it joined in the celebration of the Third Millennium of the Christianization of Poland, by erecting a shrine as a votive offering from the whole Polish

minority in America. The fact that many members of the Polish minority wish to be buried at the cemetery next to the church proves how important the sanctuary in Doylestown is for the Poles in America.

Apart from ministration, Fathers Paulins are involved in cultural activity, the objective of which is to maintain and strengthen links with the motherland. The sanctuary houses a Polish book-shop, every year Polish Festival is organized on the premises, numerous Polish minority organizations often visit the place.

The cult of the miraculous picture of the Virgin Mary of Częstochowa, dear to all Poles, enabled the multi-million Polish minority to unite around this centre.

Translated by Ewa Stolecka